

รายวิชา ประวัติศาสตร์ 2 (ส31106)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3

“สังคมรุ่งเรืองแห่งเมืองวัฒนธรรม”

ตัวชี้วัด

ส 4.3 ม.4-6/1วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านความรู้

1. มีความเข้าใจในเรื่องราวชนชั้นทางสังคมวัฒนธรรมแบบเจ้าขุนมูลนาย ในกรุงศรีอยุธยาได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับอารยธรรมเขมร สุโขทัย และภูมิปัญญาของชาวอยุธยาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรมอันงดงาม มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มาจากดินแดนอื่น ๆ เข้ามาเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวอยุธยา

ตัวชี้วัด

ส 4.3 ม.4-6/1วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

จุดประสงค์การเรียนรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ

1. นักเรียน เขียนสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับเรื่องราวชนชั้นทางสังคมวัฒนธรรมแบบเจ้าขุนมูลนาย ในกรุงศรีอยุธยาได้
2. นักเรียนวางแผนในการทำงานอย่างเป็นระบบในการศึกษาค้นคว้าทางด้านอารยธรรมเขมร สุโขทัย และภูมิปัญญาของชาวอยุธยาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมอันงดงาม มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มาจากดินแดนอื่น ๆ เข้ามาเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวอยุธยา

ตัวชี้วัด

ส 4.3 ม.4-6/1วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของประวัติศาสตร์ไทย

จุดประสงค์การเรียนรู้ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีมุ่งมั่นในการทำงานมีความรับผิดชอบและทำงานอย่างเป็นระบบ
2. มีระเบียบวินัย มีความเชื่อมั่นในตนเอง
3. มีความใฝ่เรียนใฝ่รู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
4. มีจิตสาธารณะรับฟังความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลและรักความเป็นไทย

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา
ประกอบด้วยชนชั้นต่างๆ
ตั้งแต่จุดสุดยอดถึงพื้นฐาน
ของสังคม 6 ชั้น

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา ประกอบด้วยชนชั้นต่างๆ ตั้งแต่จุดสุดยอดถึงพื้นฐานของสังคม 6 ชนชั้น

1 พระมหากษัตริย์ ทรงมีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศทุกด้าน มีอำนาจเหนือชีวิตของทุกคนในสังคม อยู่ในฐานะเทพเจ้าซึ่งเป็นคติเทวราชาแตกต่างจากสุโขทัย เพราะอยุธยาเป็นอาณาจักรที่กว้างขวาง จึงต้องเป็นสถาบันที่เข้มแข็งและเกรงขามของประชาชน

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

2. เจ้านาย ประกอบด้วยพระราชโอรสพระราชธิดาและเชื้อพระวงศ์ เจ้านายจะคอยช่วยเหลือราชการแผ่นดินตามที่พระมหากษัตริย์มีบัญชา ซึ่งยศของเจ้านายแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. สกุลยศ เป็นยศที่เจ้านายแต่ละองค์ได้รับมาตั้งแต่กำเนิด
2. อิสริยยศ เป็นยศที่ได้รับพระราชทานเรื่องจากได้รับราชการ

แผ่นดิน

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

3. ขุนนาง คือชนชั้นสูงที่รับราชการกับพระเจ้าแผ่นดิน และเป็นชนส่วนน้อยในสังคมที่มีโอกาสเข้ารับราชการ มักเป็นสังคมปิดเนื่องจากมีการสืบทอดตำแหน่งในวงศ์ตระกูล แหล่งที่มาของอำนาจขุนนางคือ กำลังคนที่อยู่ในความควบคุมที่เรียกกันว่า ไพร่หลวง

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

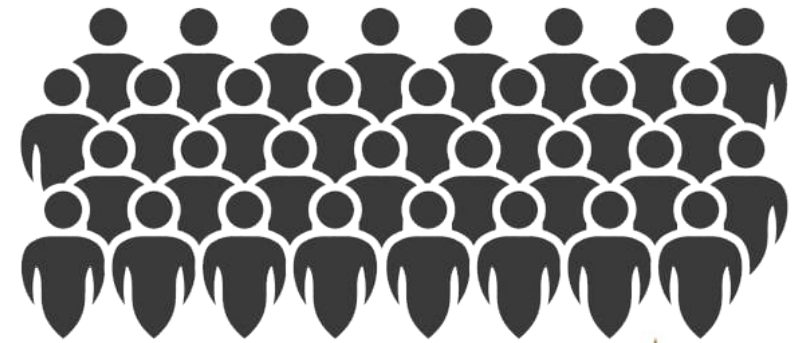

4. พระสงฆ์ คือบุคคลที่บวชในพุทธศาสนาทุกคนเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างชนชั้นปกครองกับพวกไพร่หรือสามัญชน พระสงฆ์ประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ ลักษณะการบวชตลอดชีวิต และลักษณะการบวชชั่วคราว ซึ่งชนชั้นไหนก็สามารถบวชเป็นพระสงฆ์ได้

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

5. ไพร่ เป็นเสรีชนที่ต้องให้แรงงานแก่รัฐบาลและถูกควบคุมโดยรัฐบาล หรือเจ้านาย ซึ่งรวมเรียกว่า มุลนาย ไพร่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของสังคม มีประมาณ 80-90% ของคนในสังคมอยุธยา

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

6. ทาส คือ ชนกลุ่มน้อยของสังคมที่ได้จากการกวาดต้อน
ผู้คนของเมืองที่แพ้สงครามหรือไพร่ที่ขายตัวเมื่อยากจนลง
ทาสสมัยอยุธยาแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

- ทาสที่สามารถซื้ออิสรภาพของตนเองคืนได้
เรียกว่า ทาสสินไถ่

- ทาสที่ซื้ออิสรภาพของตนเองไม่ได้ คือ ทาสเชลย
ศึกหรือลูกทาสเชลย

ลักษณะทางสังคมของอยุธยา

การเลื่อนชนชั้นในสังคมอยุธยาแม้ไม่มีกฎข้อห้ามในทางทฤษฎีว่าเลื่อนชั้นไม่ได้แบบอินเดีย แต่ในทางปฏิบัติมักจะทำได้ยากเพราะขุนนางย่อมไม่สนับสนุนไพร่ให้เข้ารับราชการ เกียรติยศที่ขุนนางได้รับได้มาเพราะตำแหน่งราชการ เมื่อออกจากราชการก็จะหมดทั้ง อำนาจ อภิสิทธิ์และเกียรติยศ จึงไม่สนับสนุนบุคคลอื่นให้เข้ารับราชการนอกจากลูกหลานของตนเอง

สภาพสังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา

สังคมไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา แตกต่างจากสังคมสมัยสุโขทัยหลายด้าน เพราะว่าสถาบันสูงสุดของการปกครองได้เปลี่ยนฐานะไป พระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนฐานะจาก **มนุษย์ราช** ในสมัยสุโขทัยเป็น **เทวราชา** ขึ้นในสมัยอยุธยา เปลี่ยนจากฐานะความเป็น "พ่อขุน" มาเป็น "เจ้าชีวิต" ของประชาชน เป็นผลให้ระบบและสถาบันทางการปกครองต่างๆ ความพอเพียงทางด้านเศรษฐกิจแตกต่างไปจากสังคมไทยสมัยสุโขทัยด้วย

ชนชั้นของสังคมสมัยอยุธยา

สังคมอยุธยา เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยชนชั้น นับตั้งแต่การแบ่งแยกชนชั้นอย่างเด็ดขาด ระหว่างกษัตริย์กับราษฎรแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ ก็มีอันดับสูงต่ำลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ ในหมู่ราษฎรก็มีการแบ่งชนชั้นกันเป็นชนชั้นผู้ดีกับชนชั้นไพร่ ในหมู่ข้าราชการก็มี **ศักดิ์นาเป็นตัวกำหนดความสูงต่ำของข้าราชการ** ในชนชั้นต่างๆ ซึ่งชนชั้นต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดมีสิทธิในสังคมอยุธยาขึ้นแตกต่างกันด้วย

ชนชั้นของสังคมสมัยอยุธยา

ระบบศักดินา

คือ ระบอบของสังคมอยุธยาโดยแท้ เพราะศักดินานั้น ทุกคนต้องมี ตั้งแต่ขุนนางชั้นผู้ใหญ่ พระบรมวงศานุวงศ์ลงไปจนถึงข้าราชการชั้นผู้น้อย และประชาชนธรรมดา จำนวนลดหลั่นลงไปตามหน้าที่ตำแหน่งและความ รับผิดชอบ

ชนชั้นของสังคมสมัยอยุธยา

ระบบศักดินา

ชนชั้นในสังคมอยุธยายังแบ่งออกกว้างๆ เป็นสองชนชั้นอีก คือ ผู้มีศักดินาตั้งแต่ 400 ขึ้นไป เรียกว่า **ชนชั้นผู้ดี** ส่วนที่ต่ำลงมาเรียกว่า **ไพร่** แต่ไพร่ก็อาจเป็นผู้ดีได้ เมื่อได้ทำความดีความชอบเพิ่มศักดินาของตนขึ้นไปถึง 400 และผู้ดีก็อาจตกลงมาเป็นไพร่ได้หากถูกลดศักดินาลงมาจนต่ำกว่า 400

ชนชั้นของสังคมสมัยอยุธยา

ระบบศักดินา

การแบ่งคนออกเป็นชนชั้นไพร่ และชนชั้นผู้ดีเช่นนี้ ทำให้สิทธิของคนในสังคมแต่ละชนชั้นต่างกัน สิทธิพิเศษต่างๆ ตกไปเป็นของชนชั้นผู้ดีตามลำดับแห่งความมากน้อยของศักดินา

สังคมอยุธยา

สังคมอยุธยา นั้น กฎหมายกำหนดให้ทุกคนต้องมีนาย ตามกฎหมาย
ลักษณะรับฟ้องมาตรา 10 กล่าวว่า "ราษฎรรับฟ้องร้องด้วยคดีประการใดๆ แล
มิได้สังกัดมูลนายอย่าพึงรับไว้บังคับบัญชาเป็นอันขาดทีเดียว ให้ส่งตัวผู้นั้นแก่
สัสดี เอาเป็นคนหลวง" จะเห็นว่า โพร่ทุกคนของสังคมอยุธยาต้องมีสังกัดมูล
นายของตน ผู้ไม่มีนายสังกัด กฎหมายไม่รับผิดชอบในการพิทักษ์รักษาชีวิตและ
ทรัพย์สิน

สังคมอยุธยา

ไพร่จะต้องรับใช้ชาติในยามสงคราม จึงต้องมีสังกัดเพื่อจะเรียกใช้
สะดวก เพราะในสมัยอยุธยานั้น ไม่มีทหารเกณฑ์หรือทหารประจำการใน
กองทัพเหมือนปัจจุบัน จะมีก็แต่กองทหารรักษาพระองค์เท่านั้น นอกจากนั้น
เป็นเพราะสมัยแรกตั้งกรุงศรีอยุธยา ต้องใช้ชายฉกรรจ์จำนวนมากในการ
ปกป้องข้าศึก ศัตรู ความจำเป็นของสังคมจึงบังคับให้ราษฎรต้องมีนาย เพราะ
นายจะเป็นผู้เกณฑ์กำลังไปให้เมืองหลวงป้องกันภัยจากข้าศึกศัตรู

สังคมอยุธยา

นายซึ่งต่อมากลายเป็น "เจ้าขุนมูลนาย" ต้องมีความรับผิดชอบต่อลูก
หมู่ของตน ถ้านายสมรู้ร่วมคิดกับลูกหมู่ทำความผิด ก็ถูกปรับไหมตามยศสูงต่ำ
และหากลูกหมู่ของตนถูกกล่าวหาว่าเป็นโจรปล้นทรัพย์ มูลนายก็ต้องส่งตัวลูก
หมู่ให้แก่ตราสาร สังคมอยุธยาจึงเป็นสังคมที่ต้องมีความรับผิดชอบมากอยู่ มี
กฎเกณฑ์ต่างๆ มากมายเพราะลักษณะและองค์ประกอบของสังคมซับซ้อนกว่า
สังคมสุโขทัย

ระบบราชการสมัยกรุงศรีอยุธยา

ระบบราชการ ซึ่งเป็นเครื่องผูกมัดราษฎรให้มีภาระต่อแผ่นดิน ชีวิตคนไทยได้ผูกพันอยู่กับราชการมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน

ข้าราชการในสมัยอยุธยา เรียกว่า ขุนนาง มียศหรือบรรดาศักดิ์ชั้นพระยาหรือออกญาเป็นชั้นสูงสุด และลดลงไปตามลำดับคือ เจ้าหมื่น พระจมื่น หลวง ขุน จ่า หมื่น และพัน ส่วนเจ้าพระยา และสมเด็จพระยำนั้น เกิดในตอนปลายๆ สมัยอยุธยา ส่วนยศ เจ้าหมื่น จมื่น และจำนั่น เป็นยศที่ใช้กันอยู่ในกรมหาตเล็กเท่านั้น

ระบบราชการสมัยกรุงอยุธยา

ตำแหน่งข้าราชการสมัยอยุธยา ก็มี อัครมหาเสนาบดี เสนาบดี จางวาง เจ้ากรม ปลัดกรม และสมุหบัญชี เป็นต้น ตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี และเสนาบดีนั้นในระยะแรกๆ มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา ต่อมาในระยะหลังๆ ก็เป็นเจ้าพระยาไปหมด ส่วนตำแหน่งอื่นๆ ก็ลดหลั่นตามความสำคัญของ ตำแหน่งนั้นๆ

ระบบราชการสมัยกรุงศรีอยุธยา

ข้าราชการในสมัยอยุธยา ไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือนหรือเงินปี ได้รับพระราชทานเพียงที่อยู่อาศัยและเครื่องอุปโภคบริโภคบางอย่าง เช่น หีบเงินใช้ใส่พลู ศาตราวุธ เรือยาว สัตว์ พาหนะ เลกสมกำลัง และเลกทาสไว้ใช้สอย ที่ดินสำหรับทำสวนทำไร่ แต่เมื่อออกจากราชการแล้วก็ต้องคืนเป็นของหลวงหมดสิ้น

ระบบราชการสมัยกรุงอยุธยา

ระบบราชการของอยุธยานั้น ได้นำคนลงเป็นไพร่ สังคมอยุธยาจึงมีไพร่มีนาย ตามจดหมายเหตุลาลูแบร์กล่าวไว้ว่า "ประชาชนชาวสยามรวมกันเป็นกองทหารรักษาดินแดน" ซึ่งทุกคนต้องขึ้นทะเบียนหางว่าวกรมสุรัสวดีเข้าไว้ทั้งหมด ทุกคนเป็นพลรบต้องเกณฑ์เข้าเดือนรับราชการในพระองค์ปีละ 6 เดือน พลเมืองทั้งสิ้นต้องขึ้นทะเบียนเป็นหลักฐานไว้โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายขวาฝ่ายซ้าย เพื่อให้ทุกคนรู้ว่าตนต้องขึ้นสังกัดหน้าที่ฝ่ายใด

ระบบราชการสมัยกรุงศรีอยุธยา

ระเบียบการปกครองสมัยอยุธยาจะแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ออกเป็น ฝ่ายทหารและพลเรือน แต่ก็ปรากฏว่าใช้ได้แค่ยามปกติเท่านั้น พอเกิด สงครามขึ้น เจ้านายทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนก็ต้องเข้าประจำกองตาม ทำเนียบตน ทั้งนี้เพราะกำลังพลมีน้อยไม่อาจแยกหน้าที่ป้องกันประเทศไว้กับ ทหารฝ่ายเดียวได้ จำเป็นต้องใช้หลักการรวม จึงทำให้ชายฉกรรจ์ทุกคนต้อง เป็นทหาร

ไพร่สมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยา ไพร่ คือ
ประชาชนที่สังกัดมูลนายต่างๆ มีหน้าที่
และความรับผิดชอบแยกออกเป็น 2
ลักษณะดังนี้

1. ไพร่หลวง
2. ไพร่สม

ไพร่สมัยอยุธยา

1. ไพร่หลวง หมายถึง ไพร่ที่สังกัดวังหลวงหรือพระเจ้าแผ่นดิน ไพร่หลวงจะต้องถูกเกณฑ์เข้ารับราชการปีละ 6 เดือน คือเข้าเดือนหนึ่งออกหนึ่งเดือนสลับกันไป ถ้าไม่ยอมถูกเกณฑ์เข้ารับราชการก็ต้องเสียเงินแทน ซึ่งอาจจะเป็นเดือนละ 4-6 บาท ไพร่หลวงจะต้องสังกัดอยู่ในกรมพระสัสดิซ้ายขวา นอก ใน ไพร่หลวงที่เป็นชายเมื่อเกิดศึกสงครามก็ต้องออกรบได้

ไพร่สมียอยุธยา

2. ไพร่สม หมายถึง ไพร่ที่สังกัดบรรดาเจ้านายหรือขุนนางใหญ่น้อย ทั้งหลายในยามปกติก็ถูกเกณฑ์แรงงานหรือรับราชการถ้าเกิดศึกสงครามผู้เป็นชายก็ต้องออกรบ มีบางครั้งพวกไพร่หลวงหนีไปสมัครเป็นไพร่สมอยู่กับเจ้านาย กฎหมายอยุธยามีบทลงโทษถึงจำคุกและถูกเชียนถ้าหากจับได้ นอกจากนั้น กฎหมายอยุธยายังได้กำหนดอีกว่า ถ้าพ่อกับแม่สังกัดแตกต่างกันเช่นคนหนึ่งเป็นไพร่หลวง อีกคนหนึ่งเป็นไพร่สม ลูกที่เกิดอาจจะต้องแยกสังกัดตามที่กฎหมายกำหนด

ไพร่สมัยอยุธยา

3. ไพร่ราบ หมายถึง ไพร่ที่สังกัดมูลนาย มีอายุระหว่าง 13-17 ปี มี
ศักดินาระหว่าง 15

4. ไพร่ส่วย คือ พวกที่ยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์เข้ามารับราชการแต่
จะต้องส่งสิ่งของมาให้หลวงแทน เช่น อาจจะเป็นดีบุก ฝาง ช้าง ถ้าไม่นำ
สิ่งของเหล่านี้มาจะต้องจ่ายเงินแทน

ไพร่สมัยอยุธยา

5. เลขหรือเลข เป็นคำรวมที่ใช้เรียกไพร่หัวเมืองทั้งหลายตลอดจน
ข้าทาส พวกเลขหัวเมือง ยังขึ้นกับกระทรวงใหญ่ 2 กระทรวง คือ
กระทรวงมหาดไทย และกลาโหม มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา

ทาสสมัยอยุธยา

เป็นที่ยอมรับกันว่า สังคมอยุธยามีทาสไว้ใช้ ทาสเป็นชนชั้นอีก
ชนชั้นหนึ่งของสังคมสมัยอยุธยาและกฎหมายอยุธยาก็ได้ยอมรับการมี
ทาส และมีบทบัญญัติเกี่ยวกับทาสไว้มากมาย

ทาสสมัยอยุธยา

ทาสมี 7 ลักษณะ

1. ทาสสินไถ่
2. ทาสเกิดในเรือนเบี้ย
3. ทาสได้มาแต่บิดามารดา
4. ทาสท่านให้
5. ทาสอันได้ช่วยเหลือในยามโทษทัณฑ์
6. ทาสอันได้เลี้ยงมาเมื่อเกิดทุกข์ภัย
7. ทาสอันได้ด้วยเชลย

ทาสสมัยอยุธยา

จะเห็นว่า ทาสในสมัยอยุธยานั้นเป็นทาสที่ถูกกฎหมาย
คุ้มครอง เป็นทาสที่มีสภาพเป็นมนุษย์และเป็นพลเมืองของชาติอย่าง
สมบูรณ์ ฉะนั้นคนไทยในสมัยอยุธยาจึงสมัครใจจะเป็นทาสมากกว่าจะ
เป็นขอทาน เพราะอย่างน้อยก็มีข้าวกินมีที่อยู่อาศัยโดยไม่เดือดร้อน

ชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีบางอย่างสมัยอยุธยา

การก่อรูปสังคมนั้น โดยทั่วไปย่อมเป็นหมู่บ้านตามที่อยู่ตามธรรมชาติ
พอจะเพาะปลูกเพื่อยังชีพได้ เช่น บริเวณลุ่มแม่น้ำ ลักษณะการก่อรูปของ
สังคมไทยโบราณก็เป็นไปลักษณะนี้

ชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีบางอย่างสมัยอยุธยา

1. บ้านเรือนสมัยอยุธยา
สร้างเป็นหลังขนาดย่อมๆ

ชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีบางอย่างสมัยอยุธยา

2. ผู้หญิงต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมากกว่าผู้ชาย

ชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีบางอย่างสมัยอยุธยา

3. ชอบเล่นการพนัน
กันอย่างกว้างขวาง

ชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีบางอย่างสมัยอยุธยา

4. ชอบสูบยาเส้น และสูบก้น
อย่างกว้างขวาง

ชีวิตความเป็นอยู่และประเพณีบางอย่างสมัยอยุธยา

5. นิยมให้ลูกชายได้ศึกษาเล่าเรียนโดยใช้วัดเป็นสถานศึกษา

